

POSUDOK HABILITAČNEJ PRÁCE

Téma: Komparatívne sondy do stredoeurópskych literatúr – katolícka literatúra v stredoeurópskom priestore

Autor: PhDr. Ján Gallik, PhD.

Duchovná poézia utvára obraz myslenia človeka o spoločnosti a kultúre najmä z hľadiska mystagogickej a kerygmatickej spirituality. Spirituálne videnie sveta a jeho problémov či starostí pomáha duchovná poézia uchopiť v deskriptívnom či plastickom pláne, a to najmä vďaka možnostiam, ktoré poskytuje doxologický charakter kresťanskej spirituality v každom i v tom najťažšom či najzložitejšom kultúrnom či historickom období vývinu človeka a spoločnosti. Oslava Boha preto nie je didaktizujúcou substanciou duchovnej poézie moderny, ale je vyjadrením racionality spirituálneho posolstva (kerygmy) takejto modernej duchovnej poézie. Nikdy predtým, keď do literárnych dejín a kultúry v 20. storočí vstúpila moderna, duchovná poézia naplno nevyjaviť svoj nadkonfesionálny rozmer, ktorý vo všetkých druhoch a žánroch poetického vyjadrenia autorov predchádzajúcich období dominoval. Možnože práve literárna moderna prostredníctvom svojich smerov a prúdení umožnila vytrysknúť duchovnej lyrike poznačenej kresťanskou spiritualitou tak, aby nepoukazovala len na neduživosť každodennosti, alebo aby človeka iba moralizovala, ale aby prostredníctvom kriticko-didaskalickej argumentácie (pri ktorej sa vychádza z úsudkov vlastných kresťanstvu a nie mienky tých, pre ktorých je argumentácia adresovaná) sa krok za krokom ukázala pravdivosť a objektívnosť podstaty kultúrneho a duchovného myslenia človeka v jeho spojení s princípom poznania Boha a jeho účinkovania v živote človeka a spoločnosti.

Tento motív je azda už akoby prirodzenou zložkou kresťanskej identity súčasnosti, hoci kresťanská identita v Európe zápasí s krízou myslenia o sebe samej. Hádám si človek včas uvedomí, že Boh je nielen všadeprítomný, ale že koná dokonalé diela prostredníctvom našich nehodných životov. Tvorivá činnosť môže človeka nielen zdokonaľovať, ale aj posilňovať, lebo tvorivosť je oslobodená od pozemského sveta, hoci jej výsledkom je, pravda, zas a opäť iba hmatateľný artefakt. Tvorivá činnosť je znakom

života i odrazom prirodzenej ľudskej túžby pocítiť sprostredkovaný dotyk dokonalosti. Slobodné rozhodovanie sa však je schopnosť, ktorú dal ľloveku Boh, preto sú všetky činy výpoveďou o nás samých, sú zrkadlom našich dejín, sú viditeľným dedičstvom našej lásky, ľahostajnosti i nelásky.

Právo slobodne a morálne myslieť a rozhodovať o spoločenských a kultúrnych procesoch v spoločnosti zaťažuje zaslepených, pokúša silných a slabých vystavuje pochybeniam. No schopnosť ľloveka konať dobro je silou zakotvenou v rozume a pevnej vôli, ktorá umožňuje zotrvať na pevných Božíh zákonoch a na prirodzených, tradičných princípoch kultúrnej pamäti a identity rodiny, spoločnosti, cirkvi, jazyka, kultúry a národa. Je to zjednocujúca, integrujúca hodnota kresťanskej a spirituálnej poézie, ktorá sama nie je príležitosťou pre zlepšenie spoločnosti, hoci sa často aj didaktizujúco a rigorózne stavia proti „demytologizácii“ a liberalizovanej historickej pamäti, ktorá blúzni o jednote bez kontinua tradície. Bez duchovnej podstaty identity ľloveka sa relativizujú aj tradičné hodnoty spoločnosti a defraudujú princípy historickej a kultúrnej pamäti. Možno preto sú dejiny ľudskej spoločnosti dejinami príležitostí opäťovne prekročiť vlastný rámec formalizmu.

Sám princíp slobody je právom charizmom (talentom), ktorý sa ľlovek vždy znova učí používať, a tak neustále nadväzuje na svojich otcov a praotcov. Podobne ako oni, aj my rozličným spôsobom a do určitej miery disponujeme týmto darom, charizmom slobody, prostredníctvom ktorej možno poznať a rozvíjať duchovný i objektivizovaný rozmer kultúrneho života s tvorivým záujmom o nás samých, teda o naše dejiny, našu kultúru, našu spoločnosť a rodinu. Spirituálna poézia už prekročila rámec tohto formalizmu a vniesla do krízy duchovného poznávania sveta nový formát umeleckého vyjadrenia – teda stala sa príležitosťou nájsť odpovede na otázky, o ktorých zodpovedanie sa pokúša autor habilitačnej práce vo svojom literárno-historickom diskurze spirituálnej poézie literárnej moderny a „postmoderny“ . V predloženej habilitačnej práci J. Gallik ponúka interpretačný model pohľadu na spoločný slovensko-česko-maďarský koncept formovania katolíckej literatúry.

Habilitant Ján Gállik sa dobre orientuje v problematike jednotlivých národných literatúr, teda v tzv. prostredí stredoeurópskej literatúry či kultúry. Pojem

stredoeurópska literatúra je neprehľadný termín, najmä ak sa dotýka kultúrneho myslenia o dejinách, jazyku a literatúre. Treba poznamenať, že jazyk je obrazom kultúrneho myslenia, nie naopak. Navyše problematika historizmu rezonuje aj v duchovnej poézii práve na pozadí tematiky spätnej s dejinným odkazu slovenského, českého i maďarského národa, ktorý je v kontexte umelej stredoeurópskej pojmológie viac či menej problematický. Ved' na príklade týchto troch národov nemožno ani len jednoznačne vyčleniť priestor strednej Európy z časového, ba ani geografického či historického hľadiska; neexistuje preň možnosť definície spoločného súboru rovnakých literárnych či kultúrnych prejavov, ktoré by sa nevyskytovali v paradigme kultúry aj v inom prostredí a teda by boli neopakovateľné aj v inom kultúrno-historickom a literárnom kontexte. Treba zároveň však poukázať na skutočnosť, že termínom stredná Európa v tomto obmedzenom slovensko-česko-maďarskom rámci nemožno zadefinovať nič také, čo by ho vyjadriло charakterizovalo ako jeden celok. Pojem stredná Európa možno najviac charakterizujú hodnoty, ktoré vznikli v kontexte historicko-kultúrnej pamäte, etnicko-konfesionálnych a jazykovo-kultúrnych integračných i diverzifikačných procesov. Realizovali sa od najstarších čias vo všetkých tu sformovaných moderných národných spoločenstvách, kde obraz spirituálneho myslenia každého jedného z nich je ovplyvnený konfesionalizmom a vlastnou dejinnou skúsenosťou (teda neformálnym historizmom). Istotne preto stojí poukázať na umelecké spracovanie duchovných či spirituálnych tém aj v inom ako katolíckom prostredí. Mnohé podobné spoločensko-politické a historické súvislosti podmienili autorov vyjadriť svoj postoj založený na duchovnosti a spiritualite ako kritickú didaskáliu aktuálneho spoločensko-politického diskurzu napríklad v prostredí spojenom s Ruskom a jeho politikou pred i po druhej svetovej vojne a tiež na prelome 20. a 21. storočia. Z celého radu takýchto autorov sem istotne patrí známy Nikolaj Losskij, Alexader Meň, Alexander Šmeman, Antonij Surožskij, alebo tiež básnici ako Ivan Brodskij, Roman Ľubars'kyj, Terentij Travník a ďalší, ktorí v duchovnom, spirituálnom a poetickom vyjadrení ponúkli možnosti pre podobné umelecko-literárne vyjadrenie zamerané na intelektuálnu a duchovnú formáciu spoločnosti.

V tomto kontexte je preto zaujímavé prediskutovať aj prívlastok „katolícky“ na charakteristiku literárneho prúdu založeného na spirituálnom pohľade na človeka a jeho fungovanie v spoločenskom systéme. Dominujúci konfesiónálny pohľad na svet možno do veľkej miery kopírujú katolíckou spiritualitou inšpirované poetické vyjadrenia a obrazy, v ktorých sa nachádzajú zakotvené nielen všeobecne platné hodnoty. Azda však práve v nich možno nájsť princíp konfesiónalno-religiózneho výkladu vyjadrovanej skutočnosti. V tejto súvislosti možno uvažovať aj o tom, či komparatívny výskum poézie ovplyvnenej prevažujúcim konfesiónalným či národno-konfesiónalným myslením môže poodhaliť fungovanie spirituálnej poézie v konkrétnom národnom prostredí, či práve netradičnosť konfesiónálne stvárneného spirituálneho vyjadrenia autora nie je výsledkom jeho spirituálnej edukácie. Možnože tu treba hľadať nielen podobnosti, ale aj špecifiká poetických vyjadrení autorov aj inej spirituálnej tvorby ako z prostredia katolíckej konfesie. Sám fakt, že východná spiritualita je pevnou súčasťou katolíckej konfesie umožňuje rozličné vnímanie posolstva poetických textov. Možnože takýto prístup umožní nájsť viacaspektovosť výrazových prostriedkov nielen v poézii Jozefa Tótha, ale aj v poézii Emila Korbu, Blažeja Krasnovského, Vasiľa Kočembu či Mikuláša Kasardu a ďalších. Duchovný rozmer východnej spirituality prezentovaný u autora pravoslávnej spirituálnej poézie Daniila Andrejeva je práve v súčasnosti dobre prijímaný napríklad v českej i slovenskej spirituálnej poetickej literatúre; tento autor je prekladaným autorom pravoslávnej spirituálnej poézie do češtiny i slovenčiny.

V predloženej habilitačnej práci sa Jánovi Gallikovi podarilo predložiť reflexiu poetického posolstva najmä katolíckej spirituálnej tvorby na Slovensku v porovnaní s českým a maďarským prostredím. Treba vyzdvihnúť jeho literárno-historický prístup, ktorý nie je založený len na interpretácii umeleckých vyjadrení a interpretovaných spirituálnych tém. Omnoho cennejšou je však jeho snaha o zachytenie reálií, v ktorých duchovná tvorba vznikala, lebo iba tak je možné pochopiť jej význam a poslanie.

Habilitačná práca je napísaná jasným vedeckým štýlom, zrozumiteľným jazykom a je obsahovo nasýtená množstvom nielen faktografických údajov, ale obsahuje aj celý rad interpretácií javov a poetických vyjadrení v kontexte s dobovými reáliami. Vhodne sú dopĺňané citátmi z pramennej literatúry a zdrojov o interpretovanej poézii, čo poukazuje

na dobrú znalosť literatúry a výskumnej problematiky. Autor práce čerpá vlastných výskumov i štúdia vedeckej a odbornej literatúry autorov domácej i zahraničnej proveniencie. Štruktúra práce je koncízna a umožňuje dobre sledovať myšlienkové procesy uvažovania habilitanta o výskumnej téme.

Habilitačnú prácu *Komparatívne sondy do stredoeurópskych literatúr – katolícka literatúra v stredoeurópskom priestore* habilitanta PhDr. Ján Gallika, PhD., odporúčam prijať na obhajobu a po úspešnej obhajobe odporúčam udeliť akademický titul docent v študijnom odbore 2.1.23 Teória literatúry a dejiny konkrétnych národných literatúr

V Bratislave 3. februára 2019

Prof. PhDr. Peter Žeňuch, DrSc.

Slavistický ústav Jána Stanislava SAV

Pedagogická fakulta Univerzity Komenského